

Dr hab. Jacek Kosonoga, prof. UŁaz

Warszawa, dnia 5 października 2019 r.

Katedra Prawa Karnego

Wydział Prawa i Administracji

Uczelni Łazarskiego

w Warszawie

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pana Dominika Mrozowskiego
„Karnoprawna reakcja na zjawisko przemocy w rodzinie na tle rozwiązań
systemowych”**

I. Zjawisko przemocy w rodzinie jest współcześnie bez wątpienia zagadnieniem stanowiącym ważki problem społeczny, który pomimo szczególnych relacji jakie zachodzą pomiędzy uczestnikami konfliktu rodzinnego wymaga stanowczej interwencji ustawodawcy, w tym także ustawodawcy karnego. Jednocześnie konieczne jest systemowe uregulowanie tej kwestii, także w zakresie rozwiązań administracyjnych, czy cywilnych. Nie jest to rozwiązanie łatwe, albowiem wymaga skoordynowania szeregu instytucji prawnych oraz umiejętnego wyważenia stopnia ingerencji państwa w delikatną sferę stosunków rodzinnych.

Wybór tematu pracy doktorskiej jest zatem jak najbardziej trafny. Dotyczy bowiem konkretnego, aktualnego i wielowątkowego zagadnienia z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego przedstawionego w szerszym kontekście – ogółu rozwiązań systemowych. Problematyka karnoprawnej reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie jest przy tym zagadnieniem złożonym teoretycznie i – co równie istotne – ważkim dla praktyki organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Nie mniej istotny jest aspekt wiktymologiczny, socjologiczny czy społeczny. Dodatkowym walorem pracy jest zatem jej interdyscyplinarny charakter.

Waga problemu, który dostrzegł Doktorant przesądza, że problematyka ta jest stale obecna w literaturze. Najczęściej jednak jest ona analizowana w aspekcie administracyjnym, kryminologicznym, psychologicznym bądź pedagogicznym. Mimo licznych wypowiedzi doktryny nie powstało jednak monograficzne opracowanie na temat karnoprawnej reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie na tle rozwiązań systemowych. Problematyka ta analizowana jest najczęściej fragmentarycznie, w postaci opracowań przyczynkarskich poświęconych poszczególnym instytucjom, albo wprowadzie kompleksowo, ale jedynie w kontekście

np. statusu pokrzywdzonego (M. Kopeć (red.), *Prawnokarna ochrona pokrzywdzonych przemocą domową*, Lublin 2017) lub konkretnej kategorii pokrzywdzonych (M. Czarkowska, *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, Warszawa 2014; B. Kałdon, *Przemoc wobec dziecka w rodzinie. Studium empiryczne z zakresu kryminologii i prawa*, Warszawa 2014) czy standardów międzynarodowych (E. Kowalewska-Borys (red.), *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Warszawa 2015). W literaturze zdecydowanie brakuje zatem całościowej analizy tego interesującego problemu badawczego.

II. Perspektywa badawcza przyjęta przez Doktoranta zakłada analizę karnoprawnej reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie na tle rozwiązań systemowych, co w pierwszej kolejności wymagało dokonania pewnych ustaleń terminologicznych. W szczególności spodziewać należało się wyjaśnienia dwóch podstawowych pojęć, użytych w tytule, tj. „przemocy w rodzinie” oraz tego, jak Autor rozumie całość „rozwiązań systemowych” dotyczących tego zjawiska.

Jeżeli chodzi o pierwszą kwestię, to na potrzeby pracy Doktorant przyjmuje definicję legalną z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t. jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1390 ze zm.), co można uzasadnić nakazem stosowania definicji zawartej w akcie prawnym o charakterze podstawowym dla regulacji określonych stosunków społecznych (por. np. Z. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012, s. 211; A. Bielska – Brodziak, *Interpretacja tekstu prawnego na podstawie orzecznictwa podatkowego*, Warszawa 2009, s. 50; S. Żółtek, *Znaczenie normatywne ustawowych znamion czynu zabronionego. Z zagadnień semantycznej strony nakazu karnego*, Warszawa 2017, s. 339; R. Stefański w: T. Bojarski (red.), *System Prawa karnego, t. II. Źródła prawa karnego*, Warszawa 2011, s. 488). Z drugiej jednak strony do pomyslenia byłoby wypracowanie autorskiej definicji odpowiadającej specyfice rozwiązań prawnokarnych – które przecież stanowią główną oś rozważań. Punkt wyjścia mogłaby stanowić w tym przypadku definicja przemocy zaproponowana przed laty przez prof. T. Hanauska. Interesującą perspektywą byłoby zatem ustalenie tego, jak na gruncie norm prawa karnego należy rozumieć specyficzny rodzaj przemocy, jaką jest przemoc w rodzinie. Posługiwanie się w rozważaniach karnoprawnych definicją z art. 2 pkt 2 u.p.r. może nasuwać pewne wątpliwości, zważywszy, że Doktorant wprost twierdzi, że definicja ta została skonstruowana na potrzeby ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, a w szczególności odnosi się do obowiązkowych zadań realizowanych przez organy administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Definicja przemocy w rodzinie z art. 2 pkt 2 u.p.p.r. nie odnosi się zatem do kodeksu karnego (s. 28). Powstaje wobec tego otwarte pytanie, jak rozumieć przemoc w rodzinie właśnie na gruncie norm prawa karnego.

Pewne wątpliwości może budzić również to, jak Doktorant rozumie „rozwiązania systemowe”, o których mowa w tytule pracy. W szczególności nie jest jasne, czy pod pojęciem tym Doktorant rozumie całość systemu prawnego, czy też ogranicza je wyłącznie do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jako rozwiązania systemowego. Wątpliwości tych nie wyjaśnia też struktura pracy. Rozdział II zatytułowano „*Pozakarne instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie w polskim porządku prawnym*” – co sugerować może kompleksowe ujęcie wszystkich niekarnych instytucji dotyczących tego zjawiska, uregulowanych w polskim ustawodawstwie. Do podobnego wniosku prowadzi lektura wstępu, gdzie Doktorant wyraźnie wskazuje, że jego zamiarem jest zbadanie „komplementarności przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań” dzieląc je dychotomicznie na rozwiązania karne i – bez jakiegokolwiek zawężenia – niekarne. Tymczasem w tej części pracy (rozdział II) Autor omawia wyłącznie przepisy ustawy z 2005 r. Stąd też w istocie praca dotyczy prawnokarnej reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie na tle rozwiązań ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, nie zaś perspektywy ogólnosystemowej. Poza zakresem rozważań pozostawiono natomiast takie instytucje jak np.: pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej (art. 109 i art. 111 k.r.i.o.); ograniczenie prawa do kontaktów rodzica z dzieckiem w trybie art. 113² k.r.i.o.; wyłączenie możliwości sprawowania opieki przez osobę skazaną m.in. za przestępstwa związane z przemocą w rodzinie (art. 148 § 1 a k.r.i.o.); czy ustawowy obowiązek sprawowania władzy rodzicielskiej z poszanowaniem godności i praw dziecka (art. 95 § 1 k.r.i.o.) oraz obowiązek wzajemnego szacunku rodziców i dzieci względem siebie (art. 87 k.r.i.o.).

III. Prawidłowo natomiast Doktorant stosuje metody badawcze koncentrując się głównie na analizie dogmatycznoprawnej. Jest to metoda adekwatna do zagadnienia naukowego, które uczynił przedmiotem analizy. Tytułowa problematyka została zaprezentowana na szerokim tle: normatywnym, orzeczniczym, historycznym i pragmatycznym. W pracy występują także wątki prawnoporównawcze. Wartość opracowania zdecydowanie podnoszą badania aktowe, które – jakkolwiek nie mają charakteru reprezentatywnego – wzbogacają rozważania teoretyczne.

IV. Struktura pracy nie nasuwa większych zastrzeżeń, aczkolwiek nie jest pozbawiona pewnych mankamentów. Doktorant dzieli stosunkowo obszerną materię na pięć rozdziałów

merytorycznych. W pierwszej kolejności omawia szereg luźno powiązanych zagadnień o charakterze ogólnym, w tym:

- pojęcie przemocy w rodzinie w nauce oraz definicję legalną przemocy w rodzinie zawartą w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- uzasadnienie kryminalizacji przemocy w rodzinie;
- znamiona ustawowe występkę z art. 207 k.k.;
- projekt wprowadzenia do kodeksu karnego przestępstwa przemocy ekonomicznej;
- aspekty wiktymologiczne przemocy w rodzinie;
- dane statystyczne dotyczące przemocy w rodzinie;
- oraz konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

Następnie przechodzi do analizy szczegółowej, która koncentruje się wokół pozakarnych instrumentów przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym przede wszystkim przepisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. (rozdz. II), po to by następnie odnieść się do karnomaterialnych (rozdz. III) oraz procesowych (rozdz. IV) instytucji służących zapobieganiu przemocy w rodzinie i finalnie przedstawić interesujące badania aktowe spraw karnych dotyczących tytułowej problematyki (rozdz. V).

Podział ten – jakkolwiek bardzo czytelny – może budzić pewne zastrzeżenia.

Po pierwsze, skoro przedmiotem opracowania ma być prawnokarna reakcja na zjawisko przemocy w rodzinie na tle innych rozwiązań systemowych dotyczących tego zagadnienia, to w pierwszej kolejności należało skupić się na przepisach karnych, a następnie dopiero odnieść się do innych instytucji usytuowanych w prawie cywilnym, czy administracyjnym. Te ostatnie powinny stanowić uzupełnienie głównego nurtu rozważań. Tymczasem w pracy najpierw omówiono zagadnienia ogólne (rozdział I) i pozakarne instrumenty przeciwdziałania przemocy rodzinie (rozdz. II), a dopiero następnie odniesiono się do rozwiązań karnych (rozdz. III-V). Wydaje się, że perspektywa badawcza – wyznaczona tytułem opracowania i przyjętymi założeniami metodologicznymi – powinna być zupełnie odwrotna. Omówienie systemu instytucji prawnokarnych powinno bowiem pozwolić na ocenę tego, w jakiej relacji pozostają one do instytucji usytuowanych poza prawem represyjnym. Otwierałoby to pole do rozważań nad takimi zagadnieniami jak np. to w jakiej relacji pozostają te przepisy, czy są wobec siebie obojętne, czy się nakładają, a jeżeli tak, to czy się uzupełniają, czy się wzajemnie wykluczają; jak ta relacja ma się do zasady subsydiarności prawa karnego, *ultima ratio* stosowania przymusu procesowego itp.

Za przyjęciem takiego toku rozważań przemawia nie tylko temat pracy i wynikający z niego problem badawczy, ale także – w pewnym sensie – chronologia zmian legislacyjnych. W wielu bowiem przypadkach omawiane regulacje prawnokarne pojawiły się w systemie prawa przed rozwiązaniami niekarnymi. Ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (2005 r.) nałożono na system istniejących już środków penalnych i środków przymusu procesowego. Taka prezentacja treści pozwoliłaby tym samym na przeanalizowanie tego, czy wprowadzanie chronologicznie późniejszych zmian pozostawało w zgodzie z zasadami techniki prawodawczej, w tym zwłaszcza z wymogiem szczegółowej analizy dotychczasowego stanu prawnego (§ 1 ust. 1 pkt 1 i 2 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, cyt. dalej jako „z.t.p.”); koniecznością oceny skutków dotychczasowych uregulowań prawnych obowiązujących w danej dziedzinie (art. 1 ust. 2 pkt 1 z.t.p.), czy też potrzebą precyzyjnego określenia celów, jakie zamierza się osiągnąć przez uchwalenie ustawy (art. 1 ust. 2 pkt 2 z.t.p.).

Po drugie, nie do końca przekonuje szczegółowe omawianie zagadnień dotyczących teorii kryminalizacji, a przede wszystkim znamion ustawowych przestępstwa znęcania się w uwagach ogólnych (rozdz. I). Są to wątki, które powinny znaleźć się w rozdziale poświęconym zagadnieniom karnomaterialnym (rozdz. III).

Po trzecie, przemyślenia wymagałoby to, czy słusznie Doktorant ograniczył swoje rozważania jedynie do występku z art. 207 k.k. Skoro bowiem omawia zjawisko przemocy w rodzinie – a zatem zjawisko dużo bardziej zróżnicowane i rozbudowane niż przemoc domowa – i zasadnie wiąże to z koniecznością kryminalizacji pewnych zachowań, to powstaje pytanie, czy nie należałoby uwzględnić także innych typów czynów zabronionych związanych z tytułową problematyką. Sam zresztą słusznie zauważa na stronie 40, że przemoc w rodzinie, może przybrać różną formę i dlatego spektrum prawnokarnej oceny zachowania się sprawcy przemocy w rodzinie może być szerokie. Wyczerpywać bowiem może ustawowe znamiona wielu czynów zabronionych chociażby art. 156 § 1 i 3 k.k., 157 § 1, 2, 4 i 5 k.k., 190 § 1 i 2 k.k., 191 § 1 i 2 k.k., 197 § 1-4 k.k., 198 k.k., 200 § 1-4 k.k., 212 § 1 i 2 k.k., 216 §-3 k.k. 217 k.k., art. 284 § 1 i 2 lub 278 § 1 i 5 k.k. Z powodzeniem można byłoby do tego katalogu dodać naruszenie miru domowego (art. 193 k.k.); stalking (art. 190a k.k.), czy – w kontekście przemocy seksualnej – rozpowszechnianie intymnego wizerunku osoby (art. 191a k.k.). Wątek dotyczący kryminalizacji należałoby w związku z tym: po pierwsze, przenieść z rozdziału I do rozdziału III, a po drugie rozbudować i odpowiedzieć na pytanie, czy ustawodawca karny prawidłowo reaguje na zjawisko przemocy w rodzinie. Tym bardziej, że

podejmowane były próby wprowadzenia nowych typów czynów zabronionych związanych z tytułową problematyką, jak np. tzw. przestępstwo przemocy ekonomicznej.

Po czwarte, taka prezentacja treści powoduje, że niektóre zagadnienia są omawiane niekoniecznie we właściwej części pracy. Przykładowo obowiązek denuncjacji, o jakim mowa w art. 12 u.p.r., podobnie jak obowiązek wydania przez Prokuratora Generalnego wytycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (art. 8 a u.p.r.), mają wyraźnie karnoprosesowy charakter. Tymczasem zagadnienia te zostały omówione w rozdziale dotyczącym pozakarnych instrumentów przeciwdziałania przemocy w rodzinie (rozdz. II pkt 2.2.6 i 2.3.8. oraz rozdz. II pkt 2.3.6.).

V. Pozostając przy uwagach dotyczących struktury pracy wydaje się, że interesująca byłaby inna prezentacja treści. Autor posłużył się najprostszym, bo normatywnym kryterium opisując instytucje zawarte w poszczególnych ustawach, co w efekcie przypomina nieco komentarz do wybranych regulacji prawnych mających związek ze zwalczaniem zjawiska przemocy w rodzinie. Tymczasem można było zastanowić się nad innym podziałem zagadnień składających się na tytułową problematykę, chociażby z uwagi na rodzaj stosowanej przez sprawcę przemocy. Pozwoliłoby to na przeanalizowanie tego, jak w systemie prawa przedstawia się karnoprawna reakcja na zjawisko przemocy fizycznej, psychicznej, ekonomicznej, czy seksualnej i rozważenie, czy we wszystkich tych przypadkach reakcja ta jest właściwa i systemowo spójna. Alternatywnym rozwiązaniem byłoby zestawienie regulacji prawno Karnych z innymi regulacjami usystematyzowanymi nie tyle w oparciu o strukturę ustawy z 2005 r., co według poszczególnych dziedzin prawa (prawo rodzinne, prawo cywilne, prawo socjalne, prawo pracy).

VI. Intencją Autora – jak sam przyznaje we wstępie – było kompleksowe przedstawienie rozwiązań prawnych stanowiących prawno Karną reakcję na zjawisko przemocy w rodzinie. Jest to założenie tyle ambitne, co trudne do zrealizowania, albowiem to, na ile jakaś instytucja stanowić może instrument przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest niekiedy kwestią uznaniową. Wydaje się jednak, że – realizując takie założenie – należało uwzględnić także inne rozwiązania normatywne pozostające w związku z tytułową problematyką.

W tym kontekście przemyślenia wymagałoby chociażby, czy instrumentów przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie należy poszukiwać także w przepisach wykonawczych. Przykładowo takie *ratio* może mieć art. 168a k.k.w. nakładający na sędziego penitencjarnego lub dyrektora zakładu karnego obowiązek niezwłocznego zawiadomienia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osoby, pod której stałą pieczęcią pokrzywdzony pozostaje, o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary,

o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu: przepustki; czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego; przerwy w wykonaniu kary oraz warunkowego zwolnienia. Jest to tym bardziej uzasadnione, że Autor dostrzega ten problem na etapie postępowania rozpoznawczego postulując – moim zdaniem słusznie – wprowadzenie obowiązku poinformowania pokrzywdzonego o zastosowaniu lub uchyleniu środka zapobiegawczego, krytykując w tym kontekście zbyt wąskie ujęcie dyspozycji art. 253 § 3 k.p.k.

Pisząc o prawnokarnej reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie szerzej można było się odnieść także do takich zagadnień jak chociażby:

- obowiązek zawiadomienia właściwego sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k., czyli wówczas, gdy sąd karny uzna za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim; niejednokrotnie następuje to w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie; zachodzi tu bardzo wyraźne *iunctim* między prawem karnym materialnym a prawem rodzinnym (szerzej zob. A. Kania, *Prawnokarna regulacja zawiadomienia sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k. – uwagi „de lege lata” oraz „de lege ferenda”*, WPP 2015/3, s. 76 i n.; M. Goettel, *Kontrowersyjny przepis w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2001/6, s. 7-14; R. Krajewski, *Obowiązek zawiadomienia przez sąd karny sądu rodzinnego o celowości ingerencji we władzę rodzicielską lub opiekuńczą na podstawie art. 51 k.k.*, „Jurysta” 2007/5, s. 14-17; A. Rydzewski, *Próba wykładni art. 51 k.k.*, PS 2000/2, s. 68-80; J. Słyk, *Ingerencja sądu w zakres sprawowania władzy rodzicielskiej w świetle przepisów prawa rodzinnego i prawa karnego (analiza zmian wprowadzonych w kodeksie karnym z 1997 r.)*, PS 2005/5, s. 104-116); obowiązek ten ma zresztą swoje źródło nie tylko w przepisach prawa materialnego, ale wynika także wprost z art. 23 k.p.k.; ustawodawca przywiązuje zatem dużą wagę do kwestii współpracy organów procesowych z sądem rodzinnym w sprawach związanych ze zjawiskiem przemocy w rodzinie;
- postulat zastosowania do niektórych środków zapobiegawczych, w tym tych dotyczących przemocy w rodzinie, możliwości jakie daje dozór elektroniczny;
- stosowanie w sprawach z zakresu przemocy w rodzinie instytucji mediacji (szerzej zob. np. A. Kowalczyk, *Postępowanie mediacyjne w sprawach z zakresu przemocy domowej*, Jurysta 2009, nr 1, s. 30-33, M. Grudziecka, J. Książek, *Mediacja w sytuacji przemocy domowej – na podstawie doświadczeń mediatorów*, w: *Z problematyki wiktymologii. Księga dedykowana profesor Ewie Bieńkowskiej*, L. Mazowiecka, W. Klaus, A. Tarwacka

- (red.), Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 383-397, A. Sitarska, *Przemoc w rodzinie a mediacja*, Prokuratura i Prawo 2006, nr 1, s. 56-74, G. Skrobotowicz, *Mediacja w sprawach o przemoc w rodzinie*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 3, s. 80-97).
- problematyka sygnalizacji uchybień o jakiej mowa w art. 19 k.p.k., której istota polega na ujawnianiu w konkretnych sprawach karnych – w tym także dotyczących przemocy w rodzinie – czynników kryminogennych i wywieranie instytucjonalnego wpływu na ich usuwanie w drodze bezpośrednich wystąpień właściwych organów, w tym także tych powołanych do zwalczania przemocy w rodzinie (zob. M. Lipka, *O profilaktyce kryminologicznej i kryminalistycznej*, „Problemy Kryminalistyki” 1979/139-140, s. 389; szerzej na ten temat por. w poprzednim stanie prawnym m.in.: S. Rek, *Sygnalizacja profilaktyczna organów karnoprosesowych*, Warszawa 1982; Z. Frank, *Profilaktyka w sądzie karnym*, „Gazeta Prawnicza” 1976/18, s. 11; A. Janowski, *O nową jakość sygnalizacji*, „Gazeta Sądowa” 1975/5, s. 7; J. Jaroszek, *Wpływ pisemnych wystąpień organów ścigania na usuwanie przyczyn przestępczości*, NP 1974/10; W. Kasprzycki, I. Muszyńska, *Instytucja sygnalizacji w praktyce sądów*, „Problemy Wymiaru Sprawiedliwości” 1974/4, s. 125 i n.).
 - obowiązek zawiadomienia bezpośredniego przełożonego oskarżonego o zakończeniu postępowania karnego toczącego się z urzędu przeciw osobom zatrudnionym w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych, uczniom i słuchaczom szkół oraz żołnierzom (art. 21 k.p.k.), który to obowiązek może mieć niejednokrotnie większy wpływ na postawę sprawcy przemocy w rodzinie niż środek przymusu procesowego, czy sankcja karna;
 - kwestia przepisów procesowych o charakterze gwarancyjnym, które mogą mieć znaczenie w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie; w tym np. utajnienie danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonego w załączniku adresowym do akt sprawy (art. 148 a k.p.k.); wydalenie z sali rozpraw na czas przesłuchania (art. 392 § 2 k.p.k.); czy też szczególnie reżim przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem przemocy w rodzinie (art. 185 a k.p.k.);
 - problematyka zakresu strony przedmiotowej art. 244 k.k. i chociażby związany z tym postulat wprowadzenia odpowiedzialności karnej za niestosowanie się do niektórych środków zapobiegawczych;
 - kwestia zaliczenia na poczet środków karnych służących przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych (art. 67 k.k.).

Wydaje się również, że w pracy mnożna byłoby rozwinąć wątek wnioskowego trybu ścigania. Jest to zagadnienie ściśle związane z tytułową problematyką, albowiem niejednokrotnie uzależnia ingerencję prawnokarną od woli pokrzywdzonego będącego osobą najbliższą dla sprawcy przemocy w rodzinie. W ten nurt rozważań mogłaby również wpisywać się także kwestia prawa do odmowy zeznań, które przysługuje osobie najbliższej dla oskarżonego (art. 182 k.k.; art. 186 k.p.k.).

VII. Omawiając definicję członka rodziny Doktorant dostrzega wprawdzie kwestie związane z wykładnią pojęcia „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”, w tym problematykę wspólnego pożycia osób tej samej płci, ale pozostaje jedynie przy krótkim (s. 26-27) zreferowaniu podstawowej w tym względzie uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., (I KZP 20/15). Problem jest chyba jednak bardziej złożony. Należy bowiem przypomnieć, że uchwała ta nie tylko nie była wynikiem jednomyślności składu orzekającego, ale spotkała się z ożywioną reakcją doktryny (zob. np. glosy P. Daniluka (apr.), Pal. 2017, Nr 1-2, s. 156-161; M. Popieła, M. Tokarskiej (apr.), Pal. 2017, Nr 1-2, s. 170-173; A. Skowrona (apr.), LEX/el. 2016; J. Nowaka (apr.), OSP 2017, nr 4, poz. 32; J. Kędzierskiego (kryt.), Pal. 2017, Nr 1-2, s. 162-169; R. A. Stefańskiego (apr.), *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego za 2015r.*, *Ius Novum* 2017, Nr 3, s. 206-211, B. Barana (kryt.) St. Iur. 2017, nr 72, s. 29-40, T. Zycha (kryt.), LEX/el. 2016, D. Chorążewicz i T. Snarskiego (apr.), LEX/el. 2016, M. Derlatka (kryt.), *Wspólne pożycie a prawo do odmowy zeznań*, „Palestra” 20016, z. 3, s. 159-163 P. Daniluk (apr), *Wspólne pożycie jako pojęcie karnoprawne*, Prok. i Pr. 2015, Nr 6, s. 5 – 27, R. A. Stefański (apr.), *Znaczenie związku partnerskiego osób tej samej płci w prawie i procesie karnym*, w: T. Gardocka, D. Jagiełło, P. Herbowski (red.), *Zamęt w wymiarze sprawiedliwości karnej*, Warszawa 2016, s.145 - 157). Kwestia ta wymagała zatem nieco bardziej pogłębionej analizy.

VIII. Przechodząc do uwag szczegółowych należy zgodzić się z większością wniosków i postulatów zgłoszonych przez Doktoranta. W pełni podzielić należy sugestie dotyczące tego, że:

- niewydolność systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie jest wynikiem braku instrumentów prawnych, ale efektem ich nieumiejętnego wykorzystywania w praktyce;
- konieczne są szkolenia i specjalizacja organów ścigania w zakresie spraw dotyczących przemocy w rodzinie;
- konieczne jest zwiększenie nadzoru nad wykonywaniem środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia lokalu na etapie postępowania przygotowawczego;

oraz, że efekt ten można uzyskać nakładając na dzielnicowych obowiązek kontrolowania sytuacji pokrzywdzonego, w sprawie którego zastosowano nakaz opuszczenia lokalu;

- zasadna jest zmiana art. 253 § 3 k.p.k. w zakresie wprowadzenia obowiązku informowania pokrzywdzonego o zastosowaniu, uchyleniu i zmianie w jego sprawie środka zapobiegawczego;
- zachodzi potrzeba doprecyzowania art. 275 a § 4 k.p.k. w zakresie dotyczącym okresów przedłużania nakazu opuszczenia lokalu oraz treści art. 74 § 1 k.k.
- krytycznie należy ocenić poziom i lakoniczność uzasadnień postanowień o zastosowaniu środka zapobiegawczego.

IX. W dwóch kwestiach szczególnych można jednak zaprezentować inny punkt widzenia.

Przede wszystkim zbyt słabo uzasadniony jest postulat nowelizacji art. 207 k.k. i wprowadzenia do kodeksu karnego nowego przestępstwa w postaci przemocy w rodzinie. Doktorant popada przy tym w pewną sprzeczność. Z jednej bowiem strony twierdzi, że polski model przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest skonstruowany w sposób prawidłowy (s. 367) a zatem nie wymaga zmian, z drugiej jednak postuluje dość istotną modyfikację art. 207 § 1a k.k. polegającą na wprowadzeniu – jako opisu znamion – definicji legalnej przemocy w rodzinie z art. 2 pkt 2 u.p.r. – i zagrożeniu opisanych tam zachowań sankcją karną.

W efekcie tego przestępstwa przemocy w rodzinie miałyby się dopuszczać każdy kto poprzez jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie narusza prawa lub dobra osobiste osoby najbliższej lub innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej, w szczególności narażając te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszając ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodując szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołując cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Taka propozycja może skłaniać do polemiki z kilku względów.

W pierwszej kolejności należałoby bowiem odpowiedzieć na pytanie, czy spełnione są wszystkie przesłanki decyzji kryminalizacyjnej (w tym względzie zob. zwłaszcza L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 204 i n.) i czy *de lege lata* zmiana przepisów jest rzeczywiście niezbędna. Wydaje się, że można bronić poglądu, iż wystarczające są istniejące regulacje prawne, w tym zwłaszcza pojemne znamiona znęcania się psychicznego i fizycznego. Kwestię zwiększenia prawnokarnej ochrony pokrzywdzonych przemocą w rodzinie można byłoby pozostawić wykładni operatywnej sądów.

Należałoby także zastanawiać się nad tym, na ile propozycja nowelizacji art. 207 k.k. jest zgodna z zasadą subsydiarności prawa karnego (zob. L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 129 i n.) oraz zasadą *nullum crimen sine lege certa*. W tym ostatnim aspekcie wątpliwości mogą dotyczyć tak pojemnych wyrażeń normatywnych jak np. naruszenie „praw lub dóbr osobistych”, czy też powodowanie „cierpienia i krzywdy moralnej” lub „szkody na zdrowiu psychicznym”.

Zgłoszony przez Doktoranta wniosek *de lege ferenda* prowadziłby także do – jak się wydaje – zbyt szerokiego ujęcia katalogu osób pokrzywdzonych, który obejmowałby również osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące ze sprawcą. Musiałoby to prowadzić do wniosku, że karą do 5 lat pozbawienia wolności byłoby zagrożone zachowanie polegające np. na spowodowaniu krzywdy moralnej na skutek naruszenia praw lub dóbr osobistych współlokatora, osoby której sprawca wynajął pokój czy pomocy domowej itp.

Można wreszcie zakładać, że wprowadzenie tego przepisu spowodowałoby istotne problemy w praktyce zwłaszcza w zakresie kwalifikacji prawnej i zbiegu przepisów ustawy. Przemyślenia wymagałoby także to, jak proponowane w strukturze art. 207 k.k. przestępstwo przemocy w rodzinie ma się do znamion kwalifikujących w postaci szczególnego okrucieństwa i targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie. Pomijam już kwestię tego, że niezasadne jest posługiwanie się w znamionach kodeksu karnego formułą „umyślności” oraz to, że art. 207 § 1a k.k., którego wprowadzenie postuluje Doktorant już istnieje i wyraża kwalifikowaną postać znęcania się nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny (szerzej zob. D. Reszpondek-Marcisz Dominika, *Pojęcie przemocy na gruncie ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie a przestępstwo z art. 207 § 1 k.k.*, *Probacja* 2014, nr 1, s. 99-112; A. Gliszczyński, *Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie*, *Studia Prawnicze i Administracyjne* 2011, nr 1, s. 141-154).

Jeżeli chodzi o drugą kwestię, to Doktorant zdecydowanie opowiada się przeciwko postulatowi wyposażenia organów Policji w uprawnienie do wydawania nakazu opuszczenia lokalu przez sprawcę przemocy w rodzinie, stojąc na stanowisku, iż wystarczające są w tym przypadku uprawnienia Policji wskazane w art. 244 § 1a i § 1b k.p.k. Można jednak argumentować, że – *de lege lata* – możliwości natychmiastowej reakcji na przemoc w rodzinie i odseparowania sprawcy od pokrzywdzonego są ograniczone. W szczególności nie daje ich z oczywistych względów środek karny z art. 39 ust 2e k.k., ograniczony walor mają również środek zapobiegawczy z art. 275a k.p.k. oraz nakaz opuszczenia lokalu z art. 11a u.p.p.r. – gdyż każdorazowo nie mają charakteru

natychmiastowego. Zatrzymanie w trybie art. 244 § 1a i 1b k.p.k. wprowadzie następuje niejako *in flagranti delicto*, lecz jest nie tylko w sposób istotny ograniczone czasowo, ale przede wszystkim wiąże się z pozbawieniem wolności sprawcy przemocy. Tymczasem chodziłoby o natychmiastowe odseparowanie sprawcy bez potrzeby pozbawiania go wolności. Skoro zatem dopuszcza się natychmiastowe pozbawienie wolności sprawcy przez Policję, to tym bardziej dopuszczalne powinno być natychmiastowe ograniczenie przez Policję jego prawa do korzystania z lokalu.

Kwestia ta wydaje się zresztą przesądzona, ponieważ na zaawansowanym etapie legislacyjnym znajduje się projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD 536), uprawniający Policję do wydania nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Projekt wprowadza przy tym szereg gwarancji dla adresata nakazu w postaci odpowiedniego pakietu pouczeń (art. 15ah ustawy o Policji); sądowej kontroli nakazu (art. 15ak ustawy o Policji); maksymalnego okresu jego obowiązywania (2 tyg. – art. 15al ustawy o Policji); dodatkowo w projekcie przewiduje się m.in.: obowiązek co najmniej 3-krotnego kontrolowania nakazu (art. 15ai ustawy o Policji) sankcję za jego naruszenie (art. 66b k.w.) oraz konsekwencje wobec funkcjonariusza Policji za jego niezasadne zastosowanie (art. 15ak ust. 4 ustawy o Policji).

X. Jak już wspomniano, Doktorant podjął się tematu szeroko opisywanego w literaturze przedmiotu. Pomimo dość rzetelnej kwerendy bibliograficznej Autorowi nie udało się jednak dotrzeć do niektórych opracowań, w tym także monograficznych, które z pewnością podniosłyby walor naukowy opracowania i jego zakres. Poznanie dorobku nauki w danym obszarze badawczym stanowi zawsze punkt wyjścia do formułowania własnych twierdzeń, stąd też pominięcie przez badacza opracowań o charakterze monograficznym każdorazowo musi być ocenione jako mankament pracy doktorskiej. Dotyczy to takich pozycji książkowych jak chociażby:

- M. Kopeć (red.), *Prawnokarna ochrona pokrzywdzonych przemocą domową*, Lublin 2017
- J. Polanowski, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prawo i praktyka*, Warszawa 2012
- B. Kaldon, *Przemoc wobec dziecka w rodzinie. Studium empiryczne z zakresu kryminologii i prawa*, Warszawa 2014
- L. Mazowiecka (red.), *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie. Materiały konferencyjne (Warszawa, 2012.12.04)*, Warszawa 2013

- Z. Cisowski, M. Nepelski, A. Sęk, *Skuteczność działań policji wobec przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”. Raport z badań*, Szczytno 2007
- E. Kowalewska-Borys (red.), *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Warszawa 2015
- D. Rode, *Psychologiczne i relacyjne wyznaczniki przemocy domowej. Charakterystyka sprawców*, Kraków 2018
- D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010
- J. Bryk, *Przestępstwo znęcania się. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Szczytno 2003
- V. Kwiatkowska-Darul, H. Lewandowska-Opala (red.), *Co robić ze sprawcami przemocy? Karać? Leczyć? Edukować? Materiały konferencyjne*, Toruń 2003
- A. Kucharska, *Polskie prawo wobec przemocy w rodzinie. Próba analizy wybranych zagadnień*, Wrocław 2016
- A. Lewicka-Zelent (red.), *Pedagogiczne, psychologiczne i prawne aspekty przemocy w rodzinie*, Warszawa 2017

Niektóre z pominiętych pozycji literatury wprost odnoszą się do tematu pracy doktorskiej. Przykładowo dotyczy to takich opracowań, jak:

- M. Płatek, *Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, *Archiwum Kryminologii*, t. XXIX – XXX 2007- 2008, s. 601-616
- M. Płatek, *Kulturowe i prawne przesłanki zwalczania i zapobiegania przestępstwom przemocy w rodzinie*, w: *Problemy prawa polskiego i obcego w ujęciu historycznym, praktycznym i teoretycznym*. Cz. 2, B. T. Bieńkowska, D. Szafranski (red. i wstęp), C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 181-203
- E. Kłosowska, *Statystyka i dynamika zjawiska przemocy w rodzinie*, w: *Co robić ze sprawcami przemocy? Karać? Leczyć? Edukować? Materiały konferencyjne*, V. Kwiatkowska-Darul, H. Lewandowska-Opala (red.), *Areszt Śledczy w Toruniu*, Toruń 2003, s. 59-65
- J. Bryk, *Prawnokarne środki zapobiegania zjawisku przemocy w rodzinie. Wybrane zagadnienia*, w: *Ochrona człowieka życiowych świetle prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały konferencyjne*, S. Pikulski (red.), Olsztyn 2002, s. 305-320

- H. Bzdak, *Przemoc w rodzinie. Przyczyny. Ochrona prawna przed skutkami*, PS 2002, Nr 2, s. 30-33
- A. Gliszczyński, *Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie*, Studia Prawnicze i Administracyjne 2011, nr 1, s. 141-154
- E. Gromada, *Karnoprawna ochrona kobiet – ofiar przemocy w rodzinie*, Studenckie Zeszyty Naukowe. Alma Mater Gedanensis – Collegium Iuridicum 2010, s. 153-161
- P. Kruszyński, K. Włażak, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie na tle porównawczym*, Prok. i Pr. 2017, Nr 5, s. 37-55
- M. Lewoc, *Zadania prokuratury w nowym Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020*, Prok. i Pr. 2014, Nr 11-12, s. 112-128
- A. Olszewska, *Problematyka przemocy w rodzinie w świetle wybranych uregulowań międzynarodowych*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, T. Kalisz (red.), t. XXXIX, Wrocław 2016, s. 167-189
- J. Bryk, *Przemoc w rodzinie w aspekcie przestępstwa znęcania się (art. 207 KK)*, Prz. Pol. 1998, Nr 3-4, s. 71-80,
- W. Filipkowski, *Przemoc w rodzinie*, Jur 2000, Nr 4, s. 220-28
- K. Gieburowski, *Przemoc w rodzinie. Czy to nowe zjawisko kryminalne w Polsce?*, w: *Aktualne problemy kryminalizacyjne*, B. Sygit, T. Kuczur (red.), Toruń 2013, s. 246-266
- M. Czarkowska, *Przedmiot ochrony przestępstwa znęcania się w kontekście przemocy wobec kobiet w rodzinie*, Prok. i Pr. 2011, Nr 10, s. 37-51
- M. Płatek, *Ochrona dzieci przed przemocą w rodzinie na tle najnowszych rozwiązań prawnych w Polsce*, SI 2007, Nr 46, s. 233-251
- M. Szkodziński, *Rodzaje pomocy dla ofiar. Okoliczności i czynniki utrudniające podejmowanie skutecznych działań w związku z przemocą w rodzinie*, Policja 2011, Nr 1
- A. Komandowska, *Stosowanie kar i środków karnych wobec sprawców przemocy domowej jako przejaw realizacji funkcji prewencyjnej kary*, w: *Prawnokarna ochrona pokrzywdzonych przemocą domową*, M. Kopeć (red.), KUL, Lublin 2017, s. 113-133
- A. Kania, *Prawnokarna regulacja zawiadomienia sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k. – uwagi de lege lata oraz de lege ferenda. Część I*, WPP 2015, Nr 3, s.76 – 88, Część II, WPP 2015, Nr 4, s.126-139
- R. Krajewski, *Obowiązek zawiadomienia przez sąd karny sądu rodzinnego o celowości ingerencji we władzę rodzicielską lub opiekuńczą na podstawie art. 51 k.k.*, Jur. 2007, Nr 5, s. 14-18

- J. A. Kulesza, *Pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych w świetle projektu kodeksu karnego*, PiP 1992, Nr 3, s. 84-89
- A. Rydzewski, *Próba wykładni art. 51 k.k.*, PS 2000, Nr 2, s. 68-80
- M. Goettel, *Dylematy wokół rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej oraz opiece w postępowaniu karnym*, w: *Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. S. Pikulskiego*, J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), Szczytno 2015, s. 389-398.
- J. Słyk, *Ingerencja sądu w zakres sprawowania władzy rodzicielskiej w świetle przepisów prawa rodzinnego i prawa karnego (analiza zmian wprowadzonych w kodeksie karnym z 1997 r.)*, PS 2005, Nr 5, s. 104-116
- J. Słyk, *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29.07.2005 o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Prawo w działaniu 2015, t. 24, s. 263-326
- R. A. Stefański, *Środek karny pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w świetle projektu nowelizacji kodeksu karnego*, Prok. i Pr. 2007, Nr 10, s. 113-123
- J. Kośla, *Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich i opieki nad nimi*, w: *Środki karne po nowelizacji w 2015 roku*, R. A. Stefański (red.), Warszawa 2016, s. 122-144
- R. Krajewski, *Zakaz wykonywania zawodów i działalności oraz zajmowania stanowisk związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, w związku z popełnieniem przestępstwa*, w: *przeciwko wolności seksualnej*, Jur. 2009, Nr 7, s. 30-32
- J. Mierzwińska-Lorencka, *Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi*, w: *Środki karne, przepadek i środki kompensacyjne w znowelizowanym kodeksie karnym*, P. Daniłuk (red.), Warszawa 2017, s. 75-104
- A. Müller, *Sens nowelizacji art. 41 § 1a k.k. ustawą o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym*, WPP 20187, Nr 1, s. 125-133
- R. A. Stefański, *Środek karny zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi*, Prok. i Pr. 2007, Nr 7-8, s. 42- 50
- J. Pańkiewicz, *Wybrane zagadnienia stosowania środka karnego z art. 39 pkt 2a k.k.*, w: *Przestępczy seks*, T. Gardocka, P. Herbowski, D. Jagiello, P. Józwiak (red.), Warszawa 2016, s. 69-80

- P. Gensikowski, *Obowiązki probacyjne związane z poddaniem sprawcy próbie w świetle najnowszych zmian kodeksu karnego*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warszawa 2016, s. 245-257
- R. Kaczor, *Egzekwowanie obowiązków probacyjnych z art. 72 § 1 i 2 k.k. w postępowaniu przygotowawczym i sądowym*, *Probacja* 2009, Nr 2, s. 22-36
- A. Kowalczyk, *Obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym*, *Prok. i Pr.* 2009, Nr 7-8, s. 135-147
- S. Spurek, *Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie od ofiary*, *Prok. i Pr.* 2013, Nr 7-8, s. 147-156
- G. Wrona, *Obowiązki nakładane na osoby skazane z art. 207 § 1 k.k. w orzecznictwie sądów rejonowych*, *Arch. Krym.* 2011, t. XXXIII, s. 213-225
- M. Borodziuk, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przemocy domowej*, *Stud. Prawnoustrojowe* 2016, t. 31, s. 17-33
- A. Bulzak, *Efektywność dozorów kuratorskich wobec skazanych za przemoc w rodzinie na terenie okręgu nowosądeckiego*, *Auxilium Sociale* 2003, nr 1, s. 167-176
- B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, D. Wójcik, *Orzekanie i wykonywanie obowiązku probacyjnego uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców znęcania się (art. 207 k.k.)*, w: *W poszukiwaniu skutecznych reakcji na przestępczość. Programy korekcyjno-edukacyjne*, B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, P. Ostaszewski, A. Więcek-Durańska, D. Wójcik (aut.), Warszawa 2017, s. 258-313
- D. Korszeń, E. Korszeń, *Tryb rozpoznawania przez sąd zażalenia wnoszonego na podstawie art. 12 b ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, *PS* 2011, nr 7/8, s. 54-61
- J. Kosowski, *Regulacje ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka w kontekście ochrony pokrzywdzonych przemocą domową*, w: *Prawnokarna ochrona pokrzywdzonych przemocą domową*, M. Kopeć (red.), KUL, Lublin 2017, s. 63-76
- A. Kowalczyk, *Stosowanie instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego wobec sprawców przemocy domowej*, *Prokurator* 2008, nr 2/3, s. 127-144
- K. Flaga-Gieruszyńska, *Zadania jednostek samorządu terytorialnego i sądów powszechnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, w: *Realizacja i finansowanie zadań podejmowanych przez jednostki samorządu terytorialnego na rzecz rodziny*, K. Świąch-Kujawska (red.), USz, Szczecin 2017, s. 73-90

- K. Girdwoyń, *Ochrona osób pokrzywdzonych przemocą domową w procedurze karnej Anglii i Walii -- wybrane zagadnienia*, w: *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa profesor Eleonory Zielińskiej*, B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska (red.), Warszawa 2016, s. 491-503
- M. Grzyb, *Hiszpańska ustawa o przemocy ze względu na płeć. Analiza kryminalno-polityczna*, Arch.Krymin. 2017, nr 39, s. 339-367
- E. Kruk, *Przemoc w rodzinie a ofiara i zabezpieczenie jej praw w świetle procedury „Niebieskiej Karty” i cywilnego „nakazu opuszczenia lokalu” ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Ann.UMCS Sectio G Ius 2016, t. 63, z. 1, s. 81-97

XI. Praca napisana została poprawnym językiem prawniczym. Wywód jest klarowny. Styl opracowania poprawny. Można zgłosić nieistotne uwagi redakcyjne. Zdarzają się nieliczne literówki i lapsusy językowe.

XII. Reasumując, podkreślenia wymaga, że wskazane powyżej zagadnienia traktuję bardziej jako tezy do dyskusji niż uwagi krytyczne. Nie mam wątpliwości, że oceniana praca stanowi oryginalne rozwiązanie przez Doktoranta zagadnienia naukowego oraz wykazuje jego ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa karnego materialnego oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia ona wymagania określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669).

Mebeł Kosowopr